

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СТИЛІВ ГУМОРУ СТУДЕНТІВ ІЗ ОСОБЛИВОСТЯМИ ЇХ ПОВЕДІНКИ У КОНФЛІКТІ

УДК: 159.9:316.77;
159.9:37.015.3

Дуткевич Тетяна Вікторівна

Кандидат психологічних наук, професор, професор кафедри психології освіти, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3792-7195>

Анотація. У статті висвітлено результати емпіричного дослідження взаємозв'язку стилів гумору студентів із особливостями їх поведінки у конфлікті. Представники типів конфліктної поведінки, що орієнтовані на інтеграцію і взаєморозуміння з опонентом (компроміс, співпраця), а також враховують інтереси суперника шляхом пристосування, частіше використовують позитивні стилі гумору (афіліативний стиль і гумор-самопідтримку). Студенти з типами поведінки боротьба, і уникнення частіше послуговуються негативним для взаємин агресивним гумором.

Найбільш активне використання гумору відбувається під час стратегії втечі, слабке використання гумору виявлено стосовно стратегії боротьби. Діалогова стратегія конфліктної поведінки студентів не пов'язана з жодним зі стилів гумору. Дівчата частіше послуговуються агресивним гумором, а хлопці переважно використовують гумор як афіліацію, самопідтримку і самоприниження.

Ключові слова: гумор, стиль гумору, тип поведінки у конфлікті, стратегія поведінки у конфлікті, студент.

Постановка проблеми. Гумор – важлива якість особистості, що у своїх позитивних проявах слугує досягненню кращої соціальної адаптованості, збереженню психічного благополуччя і здоров'я.

Психологічні дослідження використання гумору з метою подолання критичних си-

туацій зосереджені переважно на питаннях оволодіння стресом (М. Н. Abel [14], Т. V. Artemyeva [15], О. А. Zayvaya, Е. L. Nosenko [16], М. F. Scheier, С. S. Carver [19]), набагато менше уваги приділено ролі гумору у вирішенні міжособистісних конфліктів. Явища

стресу і конфлікту, маючи спільну психофізіологічну основу – емоційну напругу – внаслідок цього у багатьох дослідженнях не розрізняються, використовуються як синоніми [4, с. 32]. Виникає питання про можливість перенесення результатів досліджень щодо використання гумору під час стресів на вирішення проблем залагодження конфліктів.

На думку Ф. Є. Висилюка, особистість по-різному переживає різні типи критичних ситуацій [4, с. 225]. Стрес виникає у життєдіяльності організму і спрямований на покращення умов існування, а конфлікт – явище свідомості, стан її суперечливості, що спонукає особистість до пошуку внутрішньої узгодженості, врівноваженості. Ми приєднуємось до позиції, згідно з якою стрес і конфлікт слід розрізняти і досліджувати кожен окремо. Враховуючи відсутність спеціальних досліджень з проблеми застосування різних стилів гумору для попередження і залагодження конфліктів, вивчення взаємозв'язку стилів гумору з особливостями їх поведінки у конфлікті є науково доцільним і практично обґрунтованим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведені дослідження засвідчили суперечливість впливу гумору на міжособистісні взаємини (Л. І. Белова [2], А. В. Дмитрієв, А. А. Сичов [6], В. П. Шейнов [13], G. A. Kirsh, N. A. Kuiper [17], J. A. Yip, R. A. Martin [20] та ін.). Гумор слугує для осо-

бистості емоційно-комунікативним інструментом, засобом самовираження, а його вплив на взаємини залежить від цілей, які ставить перед собою особистість. Різні види гумору утворюють арсенал засобів, за допомогою яких особистість виявляє своє ставлення до навколишніх і до себе самої. Провідним чинником, що визначає вибір особистістю того чи іншого виду гумору, а отже і його вплив на міжособистісні взаємини, виступають мотиви використання гумору. У випадках, коли мотиви визначаються бажанням принизити, образити, зачепити іншу людину, гумор відіграє негативну роль, погіршуючи міжособистісні взаємини.

Відтак лише адекватне соціально позитивне використання гумору є корисною особистісною властивістю, що дозволяє покращувати міжособистісні взаємини, забезпечує емоційну підтримку і допомагає долати складні комунікативні ситуації, зокрема і конфлікти. Класичні дослідження гумору як соціальної здібності, проведені Р. А. Мартінім [18], засвідчили зв'язок позитивно спрямованого гумору з підвищенням, а негативно спрямованого – з погіршенням показників соціальної компетентності та емоційного інтелекту. Відзначається, що емоційність і щирість гумору, гарний настрій, який його супроводжує, є важливими чинниками взаємин, не менш дієвими, ніж когнітивні. Позитивний гумор слугує в якості механізму емоційної саморегуляції особистості під час її взаємин з

навколишніми [20].

Низка проведених досліджень підтверджує думку про те, що особистість з розвиненим почуттям гумору точніше за інших оцінює і успішніше долає різного виду критичні життєві ситуації (Л. І. Белова [2], М. Н. Abel [14], R. A. Martin et. al. [18], M. F. Scheier, C. S. Carver [19]).

Однак використання деяких різновидів гумору, допомагаючи особистості подолати стрес, водночас погіршує її взаємини з навколишніми. Наприклад, агресивний гумор сприяє подоланню стресу, але порушує її взаємини, стаючи джерелом не лише нових стресів, але й конфліктів. Доброзичливий жарт спроможний послабити, мінімізувати конфлікт, але гумор-кепкування виступає джерелом образи і діє як конфліктоген (Л. І. Белова [2]). Вивчаючи вплив гумору на поведінку у міжособистісному конфлікті, слід враховувати і прояви агресії, яким притаманний значний конфліктогенний потенціал.

У групі досліджень показано зв'язок гумору з деякими рисами особистості (агресивністю, рівнем суб'єктивного контролю), що спричиняють підвищену конфліктність. Відомі дослідники агресії Р. Берон та Д. Ричардсон заявляють про здатність гумору запобігати проявам агресії та послаблювати її за рахунок зниження емоційної напруги [3, с. 319]. У дослідженні Т. В. Артем'євої виявлено, що студенти, які спроможні розуміти і

використовувати гумор, відзначаються високим рівнем суб'єктивного контролю, адекватною самооцінкою, мають краще сформовані вольові якості. Натомість студенти, яким складно розуміти і використовувати гумор, схильні вбачати причини значущих для себе подій у зовнішніх чинниках (довкіллі, навколишніх, долі, випадку тощо), що є свідченням недостатнього рівня їх суб'єктивного контролю [1]. Відтак студенти зі зниженою гумористичною здатністю мають більш виражені риси особистості, що визначають їх підвищену конфліктність (низький суб'єктивний контроль, неадекватну самооцінку, недостатність вольових якостей), а навчання продукуванню і використанню гумору може слугувати одним зі шляхів зниження конфліктності.

Знайшло висвітлення використання гумору з метою залагодження педагогічних конфліктів (О. Н. Лукашенок та Н. Є. Щуркова [9], О. Д. Сафін [11]). Застосування при цьому гумору оцінено як найбільш поширений і ефективний засіб «першої допомоги». Якщо ж гумор не допоміг вирішити конфлікт вчителя з учнями, то лише тоді педагогу варто вдаватися до інших способів залагодження [9, с. 56-64].

Відзначено здатність гумору пом'якшувати конфлікт, сприяти виходу з його гострої емоційної фази, коли раціональний підхід до подолання ще є утрудненим (В. С. Орлянський [10]). Хоча зняття емоційної напруги за допомогою гумору не є безпо-

© Дуткевич Т. В.

середнім вирішенням конфлікту, однак дозволяє сторонам опанувати своїми переживаннями і перейти до зваженого аналізу ситуації. Спілкування у гумористичному ключі у ситуаціях назрівання конфлікту сприяє взаєморозумінню, пошуку компромісу, що перешкоджає подальшій ескалації (В. П. Шейнов [13, с. 2]).

Аналіз останніх досліджень свідчить про досить високу оцінку гумору як засобу попередження і залагодження міжособистісних конфліктів, покращення взаєморозуміння і досягнення злагоди. Однак наголошується і про негативні наслідки використання гумору за певних умов, коли невдалий жарт може зашкодити міжособистісним взаєминам. Відтак, використання гумору у вирішенні таких складних задач, як подолання міжособистісних конфліктів має бути детально досліджено та виявлено умови, коли він дійсно приносить бажаний результат. Одним з аспектів цієї проблеми є дослідження стихійного (без попереднього навчання) використання гумору студентами у процесі конфліктної поведінки, що не отримало достатнього висвітлення у спеціальній літературі.

Мета статті: розкрити результати емпіричного дослідження взаємозв'язку стилів гумору студентів із особливостями їх поведінки у конфлікті.

Виклад основного матеріалу дослідження. У дослідженні взяли участь 286 студентів (160 дівчат і 126 хлопців) віком 21-23 роки. В якості емпіричних методик використа-

но: опитувальник визначення стилів гумору Р. А. Мартіна в адаптації О. О. Зайвої [7] та О. М. Іванової зі співавторами [8], а також опитувальник визначення типів поведінки у конфлікті Томаса-Кілмена [12]. Опитувальник визначення стилів гумору Р. А. Мартіна [18] дозволяє з'ясувати, який з чотирьох різновидів гумору (афіліативний, гумор-самопідтримка, агресивний, гумор-самоприниження) переважно застосовує студент. Види гумору, за Р. А. Мартіном, використовуються особистістю для досягнення певних цілей у міжособистісних стосунках, а саме: бути прийнятним у групі (афіліативний), опанувати собою, покращити самовладання (гумор-самопідтримка), захистити себе і завдати поразки навколишнім (агресивний), бути смішним для інших (гумор-самоприниження).

Афіліативний гумор позитивно впливає на міжособистісні стосунки, пов'язаний з доброзичливістю, толерантністю, підвищує привабливість у спілкуванні. Гумор-самопідтримка висловлює оптимізм, хороший життєвий тонус, життєстійкість, самовладання, відсутність скарг і віру у себе, що також позитивно впливає на взаємини.

Агресивний гумор визначається бажанням показати свою перевагу, домінування, пов'язаний з приниженням інших; висловлює невдоволення, напруженість, загрозу, що негативно сприймається в спілкуванні.

Прагнення виставляти себе в смішних ситуаціях, звеселяючи цим інших, є притаманним для самозневажливого гумору. Такий гумор асоціюється з догідливістю, запопадливістю, підпорядкованістю, невпевненістю і тривожністю. Тому за ним стоять негативні емоції, які руйнують взаємини.

Опитувальник Томаса-Кілмена

«Визначення типу поведінки особистості у конфліктній ситуації» дозволяє з'ясувати приналежність студента до одного з п'яти типів конфліктної поведінки, які розміщено у порядку зростання протистояння: співпраця (кооперація), компроміс, пристосування, уникнення (втеча, ігнорування), суперництво (протистояння, боротьба).

Суперництво свідчить про орієнтацію конфліктної поведінки студента на досягнення власних егоїстичних інтересів за рахунок навколишніх. Конфліктна поведінка типу «уникнення» говорить про відмову студента як від співпраці, так і від суперництва. Поведінка пристосування означає відмову студента від власних інтересів на користь опонента, прийняття їх вимог, дію під їх примусом. Компроміс – тип конфліктної поведінки, який призводить до взаємних поступок, угоди між конфліктантами. Поведінка співпраці орієнтована на пошук альтернатив у вирішенні суперечки на базі обопільного зацікавлення опонентів, задоволення їх інтересів.

Результати. Опрацювання відповідей студентів на питання методики визначення

стилів гумору Р.А.Мартіна дозволило з'ясувати середні показники (М) кожного з різновидів гумору. Серед опитаних студентів переважає гумор-самопідтримка (М = 32,4 балів), на другому місці – афіліативний гумор (М = 31,8 балів), на третьому – агресивний гумор (М = 28,7), на четвертому – гумор-самоприниження (М = 22,6 балів). У дівчат переважає афіліативний гумор (М = 32,4), а у хлопців гумор-самоприниження (М = 33,1). На другому місці у дівчат – гумор-самопідтримка (М = 31,5), а у хлопців – афіліативний гумор (М = 31,0). Третє місце і у дівчат, і у хлопців посідає агресивний гумор (відповідно М = 27,9 і М = 29,0). Гумор-самоприниження і у дівчат (М = 22,6), і у хлопців (М = 22,5) має майже однакові середні значення і перебуває на останньому четвертому місці.

Поширеність типів поведінки у конфлікті відповідає такій спадаючій послідовності: компроміс (25%), співпраця (20%), уникнення (18%), суперництво (14 %), пристосування (8%). Ще, 15% студентів мають змішані типи поведінки у конфлікті, які поєднують 2-3 різних типи. Спостерігаються наступні поєднання: *співпраці* з пристосуванням (6 осіб), з уникненням (13 осіб), з компромісом (4 особи), *уникнення* з компромісом (8 осіб), із суперництвом (3 особи), із пристосуванням (2 особи); *суперництва* з компромісом (2 особи). Ще 4 особи мають поєднання трьох типів, в якому повторюється пара *співпраця-пристосування*, а третім компонентом виступає або уникнен-

ня, або компроміс.

Аналіз розподілу студентів із різними типами поведінки у конфлікті за стилями гумору (Табл. 1) свідчить, що студенти, які схильні до компромісу при вирішенні конфліктів, застосовують переважно два стилі гумору, а саме: спрямовані на афіліацію (28,6%) та на самопідтримку (28,6%). Представники типу «співпраця» також найчастіше використовують ці два стилі гумору (по 27,5%). Студенти, які схильні до поведінки уникнення, найбільш охоче використовують гумор як самопідтримку (28,5%) і як агресію (27,0%). Представники типу «боротьба» найчастіше послуговуються агресивним гумором (27,5%) і дещо рідше

найчастіше послуговуються гумором-самопідтримкою (29%) та афіліативним стилем (28,6%). Студенти, що віднесені до мішаного типу поведінки у конфлікті (поєднуються 2-3 типи поведінки, які мають однакові бали), найбільш активно користуються афіліативним гумором (28,8%) і гумором-самопідтримкою (26,9%).

Цікавим типом поведінки виявилось пристосування, представники якого мають найбільш високі середні показники трьох з чотирьох можливих стилів гумору, а саме: гумору-самопідтримки (M=35), афіліативного (M=34,5), гумору-самоприниження (M=24,1). Найвищий середній бал агресивного гумору

Таблиця 1.

Розподіл студентів із різними типами поведінки у конфлікті за стилями гумору (n=286)

Переважаючий тип поведінки у конфлікті	Переважаючий стиль гумору							
	Афіліація		Самопідтримка		Агресія		Самоприниження	
	М	Кіл-ть у %	М	Кіл-ть у %	М	Кіл-ть у %	М	Кіл-ть у %
Компроміс	31,7	28,6	31,7	28,6	25,4	22,8	22,2	20,0
Співпраця	32,5	27,5	32,7	27,7	29,5	24,9	23,4	19,9
Уникнення	30,8	25,2	34,8	28,5	33,0	27,0	23,6	19,3
Боротьба	30,2	26,6	30,9	27,2	31,2	27,5	21,2	18,7
Пристосування	34,5	28,6	35,0	29,0	26,9	22,4	24,1	20,0
Мішані	31,2	28,8	29,1	26,9	26,5	24,6	21,3	19,7
Загалом	31,8	27,5	32,4	28,0	28,7	24,9	22,6	19,6

гумором-самопідтримкою (27,2%). Досліджувані, які належать до типу «пристосування»

(M=33,3) припадає на тип поведінки «уникнення». Ці дані свідчать про те, що

представники типу поведінки ($r = 0,28, p \leq 0,01$).

«приспосовання» найбільш активно використовують гумор при вирішенні суперечливих питань.

Наступним кроком був пошук взаємозв'язків між стилями гумору і типом поведінки у конфлікті за допомогою обчислення коефіцієнту рангової кореляції Спірмена (r). Були знайдені коефіцієнти рангової кореляції для всієї вибірки загалом, що засвідчило позитивний статистично значущий зв'язок лише між агресивним гумором і суперництвом ($r = 0,23, p \leq 0,05$). Такий же зв'язок встановлено і у жіночій підвибірці ($n=160$).

У чоловічій підвибірці ($n=126$) встановлено три статистично значущих зв'язки (Табл.

Були також визначені кореляційні зв'язки між стилями гумору і стратегіями поведінки у конфлікті (боротьбою, діалогом і втечею). За Н. В. Грішиною, втеча від конфліктної взаємодії інтерпретується як уникнення, ігнорування труднощів міжособистісного спілкування та орієнтованість на припинення активної міжособистісної взаємодії. Боротьба з суперником вибудовується як придушення його вимог і претензій, зосередженість на власних інтересах і позиціях при збереженні активної міжособистісної взаємодії. Діалог має місце, якщо особистість у конфліктній ситуації спрямовує зусилля на інтеграцію протилежних позицій, пошук можливостей об'єднан-

Таблиця 2.

Коефіцієнти рангової кореляції Спірмена між стилями гумору і типом поведінки у конфлікті у чоловічій підвибірці

Стиль гумору	Тип поведінки у конфлікті				
	Суперництво	Співпраця	Компроміс	Уникнення	Приспосовання
Афіліація	0,08	- 0,16	- 0,03	- 0,36**	0,03
Самопідтримка	0,02	0,05	0,001	0,15	0,28**
Агресія	0,16	0,07	- 0,22*	0,17	0,0009
Самоприниження	- 0,005	- 0,06	0,19	- 0,02	0,1

Примітка: * статистична значущість відмінностей на рівні $p \leq 0,05$

** статистична значущість відмінностей на рівні $p \leq 0,01$

2). Два з них є оберненими: між афіліативним гумором і уникненням ($r = - 0,36, p \leq 0,01$) та між агресивним гумором і компромісом ($r = - 0,22, p \leq 0,05$). Між гумором-самопідтримкою і приспосованням зафіксовано прямий зв'язок

ня, вибір оптимальної альтернативи при врахуванні інтересів обох сторін суперечки [5, с. 226-229].

Компонентами стратегій слугують типи поведінки у конфлікті, виокремлені Тома-

© Дуткевич Т. В.

сом-Кілменом. Стратегія боротьби утворена типом поведінки «суперництво», діалог охоплює типи співпраці і компромісу, а втеча – уникнення і пристосування.

сивним гумором і боротьбою, $r = 0,23$, $p \leq 0,05$).

Порівняння кореляційних зв'язків у жіночій і чоловічій підвбірках відображено у

Таблиця 3.

Коефіцієнти рангової кореляції Спірмена між стилями гумору і стратегіями поведінки у конфлікті у загальній вибірці

	Стратегії поведінки у конфлікті		
	Боротьба	Відступ	Діалог
Афіліація	0,005	- 0,09	0,12
Самопідтримка	0,05	0,02	0,01
Агресія	0,23*	- 0,22*	- 0,02
Самоприниження	-0,005	0,02	0,08

Примітка: * статистична значущість відмінностей на рівні $p \leq 0,05$

** статистична значущість відмінностей на рівні $p \leq 0,01$

Табл. 3 засвідчує, що для вибірки загалом

Табл. 4. Для жіночої підвбірки зафіксовано

Таблиця 4.

Порівняння коефіцієнтів рангової кореляції Спірмена між стилями гумору і стратегіями поведінки у конфлікті у жіночій (n= 160) і чоловічій підвбірках (n= 126)

	Стратегії поведінки у конфлікті					
	Боротьба		Втеча		Діалог	
	жіноча	чоловіча	жіноча	чоловіча	жіноча	чоловіча
Афіліація	0,005	0,08	- 0,09	- 0,29**	0,12	- 0,16
Самопідтримка	0,05	0,02	0,02	0,27**	0,01	- 0,01
Агресія	0,23*	0,16	- 0,22*	0,11	- 0,02	- 0,16
Самоприниження	- 0,005	- 0,005	0,02	0,34**	0,08	- 0,03

Примітка: * статистична значущість відмінностей на рівні $p \leq 0,05$

** статистична значущість відмінностей на рівні $p \leq 0,01$

лом зафіксовано два статистично значущих зв'язки: обернений (між агресивним гумором і втечею, $r = - 0,22$, $p \leq 0,05$) і прямий (між агре-

два статистично значущих зв'язки. Один з них прямий – між агресивним гумором і стратегією боротьби ($r = 0,23$, $p \leq 0,05$), інший – обернений – між агресивним гумором і стра-

© Дуткевич Т. В.

тегією втечі ($r = -0,22, p \leq 0,05$). У чоловічій підвбірці виявлено три зв'язки стратегії втечі з різними стилями гумору, а саме: з афіліативним гумором ($r = -0,29, p < 0,01$), з гумором-самопідтримкою ($r = 0,27, p \leq 0,01$), з гумором-самоприниженням ($r = 0,34, p \leq 0,01$).

Якщо для жіночої підвбірки властиве використання агресивного гумору у конфліктній поведінці, то для чоловічої цей стиль гумору не є засобом самовираження під час конфліктів. У студенток жіночої статі агресивний гумор поєднується зі стратегією боротьби (прямий зв'язок), використовується з метою безкомпромисного відстоювання і захисту своїх інтересів та цілей. Натомість студентки з агресивним стилем гумору не схильні до стратегії втечі (обернений зв'язок), оскільки цей стиль гумору зачіпає опонента, викликає його зворотні дії, а це перешкоджає бажаному у цій стратегії припиненню взаємодії.

Стили гумору у чоловічій підвбірці найбільш помітно пов'язані зі стратегією конфліктної поведінки «втеча». Хлопці з афіліативним стилем гумору уникають стратегії втечі, бо його використання може зменшити властиві для цієї поведінки ефекти, а саме: емоційне відсторонення, відштовхування, самозанурення і самозосередження. Афіліативний гумор, що породжений бажанням бути прийнятим суперником, полегшує досягнення взаєморозуміння, встановлення і зміцнення контактів, а уникнення цього стилю гумору призводить до протилежних результатів, на

які й спрямована стратегія втечі. Відтак реалізація стратегії втечі гальмується використанням агресивного гумору дівчатами та афіліативного хлопцями. Натомість гумор самопідтримка і гумор-самоприниження сприяють реалізації стратегії втечі у хлопців.

Гумор-самопідтримка, використовуваний хлопцями під час стратегії втечі, дозволяє їм досягти збереження свого особистого простору, покращення самообілізації, підвищення віри у власні сили, що також спрямоване на розведення конфліктуючих сторін. Гумор-самоприниження демонструє миролюбність й відсутність злих намірів чи планів помсти, що дозволяє хлопцям легше позбутись претензій свого опонента.

Отже, використання хлопцями різних стилів гумору найбільш властиве для стратегії втечі, дозволяючи досягати властивих їй ефектів розведення суперників. Гумор-самопідтримка і гумор-самоприниження дозволяють вибудувати психологічний бар'єр з суперником, нейтралізувати його претензії й гостре емоційне реагування, заспокоїти вируючі пристрасті. Афіліативний гумор при цьому має лунати якомога рідше, оскільки його використання призводить до зміцнення контактів, посилення емоційних зв'язків, що перешкоджає бажаному розведенню сторін. У конфліктних ситуаціях агресивним гумором, як це не дивно, хлопці послуговуються значно рідше, ніж дівчата.

У конфліктних ситуаціях дівчата кори-

стуються переважно агресивним гумором для посилення ефектів стратегії боротьби і послаблення ефектів втечі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене емпіричне дослідження робить можливими наступні висновки.

- Найчастіше студенти використовують такі позитивні для міжособистісних взаємин стилі гумору, як гумор-самопідтримку і афіліативний гумор. Найпоширенішими типами поведінки студентів у конфлікті є компроміс і співпраця, що сприяють залагодженню конфліктів на основі інтеграції і взаєморозуміння. Однак близько 25% студентів обирає стратегію втечі від вирішення конфлікту.
- Встановлено, що кожен тип поведінки у конфлікті пов'язаний зі своєрідним поєднанням стилів гумору, які найчастіше при цьому застосовуються. Студенти, які схильні до співпраці і компромісу, а також до змішаних типів поведінки при вирішенні конфліктів, застосовують переважно афіліативний гумор і гумор-самопідтримку. Досліджувані, які належать до типу «пристосування» найчастіше послуговуються гумором-самопідтримкою та афіліативним стилем. Студенти, які схильні до поведінки уникнення, найбільш охоче використовують гумор як самопідтримку і як агресію. Представники типу «боротьба» найчастіше послуговуються агресивним гумором і дещо рідше гумо-

ром-самопідтримкою. Таким чином, представники типів конфліктної поведінки, що орієнтовані на інтеграцію і взаєморозуміння з опонентом (компроміс, співпраця), а також враховують інтереси суперника через пристосування, використовують позитивні стилі гумору. Натомість студенти з типами поведінки боротьба, і уникнення частіше послуговуються негативним для взаємин агресивним гумором.

- Найбільш активне використання гумору відбувається під час стратегії втечі, з якою зафіксовано чотири значущих кореляційних зв'язки, слабке використання гумору виявлено стосовно стратегії боротьби (один значущий зв'язок). Реалізуючи діалогову стратегію конфліктної поведінки, студенти практично не користуються жодним зі стилів гумору.
- Визначено, що використання гумору у конфліктній поведінці має гендерні особливості. Дівчата частіше послуговуються агресивним гумором, а хлопці використовують гумор як афіліацію, самопідтримку і самоприниження.

Наступним етапом дослідження є поглиблене вивчення використання гумору студентами у процесі реалізації стратегій боротьби і діалогу, стосовно яких не було виявлено статистично значущих кореляційних зв'язків зі стилями гумору. Важливими для розроблення програм формування доцільного використання різних стилів гумору при оптимізації конф-

ліктної поведінки студентів є пошук відповідей на низку питань, зокрема: чому дівчата частіше ніж хлопці (для яких це здається більш властивим) послуговуються саме агресивним гумором, у чому полягає роль гумору при реалізації кожного з типів і стратегій конфліктної поведінки, чому стратегія втечі від вирішення конфлікту є найбільш насиченою різними видами гумору.

Перелік використаних джерел:

1. *Артемьева Т. В.* Корреляционные исследования юмора и Я-концепции студентов / Т.В.Артемьева // Проблемы современной психологии : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського національного університету ім. І.Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України / За ред. С.Д.Максименка, Л.А.Онуфрієвої. – Вип. 23. – Кам'янець-Подільський : Аксиома, 2014. — Вип.24. — Каме́нец-Подольский: Аксиома, 2014. — С.17-29.
2. *Белова Л. И.* Деструктивные и конструктивные функции юмора (социологический аспект) / Л.И. Белова. Вестник ЮУрГУ, № 32 (291), 2012. - С. 143-144.
3. *Бэрон Р.* Агрессия / Р. Бэрон, Д. Ричардсон. – СПб. : Питер, 1998. – 336 с.
4. *Василюк Ф. Е.* Психология переживания [Текст] / Ф.Е. Василюк. – М.: МГУ, 1984. – 240 с.
5. *Гришина Н. В.* Психология конфликта / Н.В. Гришина. – 2-е изд. - СПб.: Питер, 2008. - 544 с.
6. *Дмитриев А. В.* Смех: социофилософский анализ / А.В.Дмитриев, А.А.Сычев. – М. : Альфа-М, 2005. – 592 с.
7. *Зайва О. О.* Методики, спрямовані на вимірювання почуття гумору: опис, адаптація, перші результати / О. О.Зайва // Наукові записки інституту психології імені Г.С. Костюка АПН України. За ред. академіка С. Д.Максименка. Київ: Главник. Вип. 26, в 4-х томах. Том 2. (2005). - С. 99-106.
8. *Иванова Е. М.* Русскоязычная адаптация опросника стилей юмора Р.Мартина / Е.М. Иванова, О.В. Митина, А.С. Зайцева, Е.А. Стефаненко, С.Н. Ениколопов // Теоретическая и экспериментальная психология, Т. 6. № 2., 2013. - С. 71-85.
9. *Лукашенок О. Н.* Конфликтологический этюд для учителя / О.Н.Лукашенок, Н.Е.Щуркова. – М. : Изд-во “Российское педагогическое агенство”, 1998. – 80 с.
10. *Орлянський В. С.* Конфліктологія. Навчальний посібник / В.С. Орлянський. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 160 с.
11. *Сафін О. Д.* Профілактика та розв'язання конфліктів у педагогічній діяльності засобами гумору / О.Д.Сафін. Вісник Національної академії державної прикордонної служби. – Вип. 5, 2011. – Електронне видання. http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Vnads/2011_5/11soddzg.pdf
12. *Філоненко М. М.* Психологія спілкування. Навч. посібник / М.М. Філоненко. - К.: Центр навчальної літератури, 2008. - С. 210-213.
13. *Шейнов В. П.* Юмор как способ влияния / В.П. Шейнов. – СПб: Питер, 2015. – 240 с. С.2.
14. *Abel M. H.* Humor, stress, and coping strategies / M.H. Abel // Humor. 15–4. 2002. - P. 365-381.
15. *Artemyeva T. V.* Humor as a Form of Coping Behavior among Russian Students / T.V. Artemyeva // Middle East Journal of Scientific Research. Vol. 16(3), 2013. P. 348-351.
16. *Zayvaya O. A.* Antecedents, contents and forms of humor manifestations as a coping resource / O.A. Zayvaya, E.L. Nosenko // 12th European Conference on Personality: Conference Abstracts. The Netherlands, Groningen: The University of Groningen, 2004. - P. 199.
17. *Kirsh G. A.* Positive and negative aspects of sense of humor: Associations with the constructs of individualism and relatedness / G.A. Kirsh, N.A. Kuiper // Humor: International Journal of Humor Research. Vol. 16(1), 2003. P. 33-62.
18. *Martin R.* Individual differences in uses of humor and their relation to psychological well-being. Development of the Humor Styles Questionnaire / Martin, R., Puhlik-Doris,

P., Larsen, G., Gray, J., Weir K. // Journal of Research in Personality, February. 37(1), 2003. - P. 48-75.

19. Scheier M. F. Optimism, coping, and health: Assessment and implications of generalized outcome expedencies / Scheier M.F., Carver C.S. // Health Psychology. Vol. 4., 1985. - P. 219-247.

20. Yip J. A. Sense of humor, emotional intelligence, and social competence. Brief report / Yip Jeremy A., Martin, Rod A. // Journal of Research in Personality. №40, 2006. - P. 1202-1208.

References (Transliteration):

1. Artemeva T. V. Korreliatsionnye yssledovaniya yumora y Ya-kontseptsyy studentov / T.V.Artemeva // Problemy suchasnoi psikhologii : zb. nauk. pr. Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu im. I.Ohiiienka, Instytutu psikhologii im. H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy / Za red. S.D.Maksymenka, L.A.Onufriievoi. – Vyp. 23. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2014. — Выр.24. — Kamenets-Podolskyi: Aksioma, 2014. — S.17-29.

2. Belova L.Y. Destruktyvnye y konstruktyvnye funktsyy yumora (sotsyolohycheskyi aspekt) / L.Y. Belova. Vestnyk YuUrHU, № 32 (291), 2012. □ S. 143-144.

3. Beron R. Ahressyia / R. Bəron, D. Rychardson. – SPb. : Pyter, 1998. – 336 s.

4. Vasyliuk F. E. Psikhohohyia perezhyvaniya [Tekst] / F.E. Vasyliuk. – M.: MHU, 1984. – 240 s.

5. Hryshyna N. V. Psikhohohyia konflykta / N.V. Hryshyna. – 2-e yzd. - SPb.: Pyter, 2008. - 544 s.

6. Dmytryev A. V. Smekh: sotsyofylosofskyi analiz / A.V.Dmytryev, A.A.Sychev. – M. : Alfa-M, 2005. – 592 s.

7. Zaiva O. O. Metodyky, spriamovani na vymiriuvanni pochuttia humoru: opys, adaptatsiia, pershi rezultaty / O.O.Zaiva // Naukovi zapysky instytutu psikhologii imeni H.S. Kostiuka APN Ukrainy. Za red. akademiika S.D.Maksymenka. Kyiv: Hlavnyk. Vyp. 26, v 4-kh tomakh. Tom 2. (2005). – S. 99-106.

8. Yvanova E. M. Russkoiazychnaia adaptatsyia oprosnyka stylei yumora R.Martyna / E.M. Yvanova, O.V. Mytyna,

A.S. Zaitseva, E.A. Stefanenko, S.N. Enykolopov // Teoretycheskaia y eksperymentalnaia psikhohohyia, T. 6. № 2., 2013. – S. 71-85.

9. Lukashonok O. N. Konflyktolohycheskyi etiud dlia uchytelia / O.N.Lukashonok, N.E.Shchurkova. – M. : Yzdvo “Rossyiskoe pedahohycheskoe ahenstvo”, 1998. – 80 s.

10. Orlianskyi V. S. Konfliktolohiia. Navchalnyi posibnyk / V.S. Orlianskyi. – K.: Tsentr uchbovoi literatury, 2007. – 160 s.

11. Safin O. D. Profilaktyka ta rozv`iazannia konfliktiv u pedahohichnii diialnosti zasobamy humoru / O.D.Safin. Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoi prykordonnoi sluzhby. – Vyp. 5, 2011. – Elektronne vydannia. http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Vnadps/2011_5/11soddzg.pdf

12. Filonenko M. M. Psikhohohiia spilkuvaniia. Navch. posibnyk / M.M. Filonenko. – K.: Tsentr navchalnoi literatury, 2008. – S. 210-213.

13. Sheinov V. P. Yumor kak sposob vliyaniia / V.P. Sheinov. – SPb: Pyter, 2015. – 240 s. S.2.

14. Abel M. H. Humor, stress, and coping strategies / M.H. Abel // Humor. 15–4. 2002. - P. 365-381.

15. Artemyeva T. V. Humor as a Form of Coping Behavior among Russian Students / T.V. Artemyeva // Middle East Journal of Scientific Research. Vol. 16(3), 2013. P. 348-351.

16. Zayvaya O. A. Antecedents, contents and forms of humor manifestations as a coping resource / O.A. Zayvaya, E.L. Nosenko // 12th European Conference on Personality: Conference Abstracts. The Netherlands, Groningen: The University of Groningen, 2004. - P. 199.

17. Kirsh G. A. Positive and negative aspects of sense of humor: Associations with the constructs of individualism and relatedness / G.A. Kirsh, N.A. Kuiper // Humor: International Journal of Humor Research. Vol. 16(1), 2003. P. 33-62.

18. Martin R. Individual differences in uses of humor and their relation to psychological well-being. Development of the Humor Styles Questionnaire / Martin, R., Puhlik-Doris, P., Larsen, G., Gray, J., Weir K. // Journal of Research in Personality, February. 37(1), 2003. - P. 48-75.

19. *Scheier M. F.* Optimism, coping, and health: Assessment and implications of generalized outcome expediences / Scheier M.F., Carver C.S. // *Health Psychology*. Vol. 4., 1985. - P. 219-247.
20. *Yip J. A.* Sense of humor, emotional intelligence, and social competence. Brief report / Yip Jeremy A., Martin, Rod A. // *Journal of Research in Personality*. №40, 2006. - P. 1202-1208.

Dutkevych Tetiana

Ph. D. in Psychological Sciences, Professor, Professor at the Department of Educational Psychology of Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohiienko University, Kamianets-Podilskyi (Ukraine)

THE INTERCONNECTION BETWEEN STUDENTS' HUMOR STYLES AND THEIR CONFLICT BEHAVIOR PECULIARITIES

ABSTRACT

The article considers the results of an empirical study on the connection between students' humor styles and the peculiarities of their conflict behavior. It is established that most students aged 21-23 use self-enhancing and affiliative humor, which influence interpersonal relations positively. The most common types of students' conflict behavior are compromise and cooperation; about 25% of students choose avoiding behavior.

It is revealed that each type of conflict behavior is associated with a certain humor styles combination, which is mostly applied. These combinations are following: cooperation, compromise, mixed types of conflict behavior associated with affiliative and self-enhancing humor; conflict behavior of accommodation - with self-enhancing and affiliative humor; conflict behavior of avoidance – with self-enhancing and

aggressive humor; conflict behavior of competition – with aggressive and self-enhancing humor. Thereby students with conflict behavior types which are focused on integration and mutual understanding between the opponents (compromise, cooperation), and students with type of accommodation, which also makes possible taking into account the interests of the opponent, as a rule use positive humor styles (affiliative and self-enhancing humor). Meantime the students with behavioral types of competing and avoidance more often use aggressive humor with a negative effect for interpersonal relations.

The most active use of humor occurs during the escape strategy, with which there are four significant correlations, the weak use of humor revealed in relation to the strategy of struggle (one significant correlation). Students practically do not use any of the humor styles regarding dialogue strategy of conflict behavior.

It is shown the gender differences of connections between the students' humor styles and peculiarities of their conflict behavior. Girls mainly use aggressive humor, youngers as a rule use affiliative, self-enhancing, self-defeating humor.

Key words: humor, humor style, conflict behavior type, conflict behavior strategy, student.

Дуткевич Татьяна Викторовна

Кандидат психологических наук, профессор, профессор кафедры психологии образования, Каменец-Подольский национальный университет имени Ивана Огиенко, г. Каменец-Подольский (Украина)

**ВЗАИМОСВЯЗЬ СТИЛЕЙ ЮМОРА
СТУДЕНТОВ С ОСОБЕННОСТЯМИ ИХ
ПОВЕДЕНИЯ В КОНФЛИКТЕ**

Аннотация. В статье раскрыты результаты эмпирического исследования взаимосвязи стилей юмора студентов с особенностями их поведения в конфликте. Установлено, что чаще всего студенты используют юмор-самоподдержку и аффилиативный юмор, которые оказывают положительное влияние на межличностные отношения. Наиболее распространенными типами поведения студентов в конфликте является компромисс и сотрудничество, около 25% студентов выбирает поведение ухода от конфликта.

Установлено, что каждый тип поведения студентов в конфликте связан со своеобразным сочетанием стилей юмора, которые чаще всего при этом используются. Наиболее характерны следующие сочетания: сотрудничество, компромисс, смешанные типы связаны с аффилиативным юмором и юмором-самоподдержкой; приспособление – с юмором-самоподдержкой и аффилиативным; избегание – с юмором-самоподдержкой и агрессивным стилем; борьба – с агрессивным юмором и юмором-самоподдержкой. Таким образом, представители типов конфликтного поведения, ориентированные на интеграцию и вза-

имопонимание с оппонентом (компромисс, сотрудничество), а также учитывающие интересы соперника путем приспособления, как правило применяют положительные стили юмора (аффилиативный стиль и юмор-самоподдержку). Студенты с типами поведения борьба и избегание чаще пользуются негативным для взаимоотношений агрессивным юмором.

Наиболее активное использование юмора происходит во время стратегии ухода от конфликта, с которой зафиксировано четыре значимых корреляционных связи, слабое использование юмора обнаружено относительно стратегии борьбы (одна значимая связь). Реализуя диалоговую стратегию конфликтного поведения, студенты практически не пользуются каким-либо определенным стилем юмора.

Выявлено, что связь стилей юмора студентом с особенностями их поведения в конфликте имеет гендерные различия. В конфликтных ситуациях девушки чаще применяют агрессивный юмор, а юноши преимущественно используют юмор как аффилиацию, самоподдержку и самоунижение.

Ключевые слова: юмор, стиль юмора, тип поведения в конфликте, стратегия поведения в конфликте, студент.

Дата отримання статті: 24.06.2018

Дата рекомендації до друку: 15.07.2018

Дата оприлюднення: 02.08.2018